

การสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร

COMMUNICATIONS TO INHERIT LOCAL LANGUAGE OF ETHNIC GROUP
AT SAKON NAKHON

16

สุทธารภรณ์ ตาลกุล*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุทธารภรณ์ ศรีดี**

รองศาสตราจารย์ไพบูรณ์ คะเชนทรพรรค์**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร และ 2) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโส จำนวน 25 คน (2) กลุ่มประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน (3) กลุ่มเด็กและเยาวชน จำนวน 25 คน และ (4) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร จำนวน 2 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร มี 4 องค์ประกอบหลักได้แก่ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร สาร และช่องทางการสื่อสาร โดยที่ **ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร** คือผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีทักษะในการสื่อสารที่มีความเข้าใจและสามารถถอดรหัสสารได้ มีทัศนคติที่เป็นบวกต่อภาษาถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และมีความสามารถถ่ายทอดภาษาถิ่นผ่านระบบสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อในชุมชนของตนเอง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้ที่สืบทอดภาษาถิ่นผ่านการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูกหลานคือกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยการใช้ภาษาถิ่นเป็นตัวกลางในการสื่อสาร **สาร** คือ ภาษาถิ่นที่ใช้สื่อสารเนื้อหาเรื่องราวในชีวิตประจำวันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ภาษาผู้ไท ภาษาย้อ ภาษาโซ่ ภาษายัย และภาษากะเลิง เพราะอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน มีลักษณะสำเนียงเท่านั้นที่แตกต่างกัน แต่สามารถใช้สื่อสารร่วมกันได้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ หรือต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ยกเว้นภาษาโซ่ ที่ไม่อาจใช้สื่อสารต่างกลุ่มชาติพันธุ์ได้เนื่องจากมีความแตกต่างกันในด้านของตระกูลภาษา **ช่องทางการสื่อสาร** ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ใช้วิธีการสื่อสาร ผ่านการพูดคุย หอกระจายข่าว ผ่านตัวพิธีกรที่ใช้ภาษาถิ่นในงานบุญประเพณีต่างๆ และสื่อมวลชนในท้องถิ่น โดยได้ใช้ภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านช่องทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อเป็นตัวสนับสนุนและส่งเสริมเอกลักษณ์ที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร คือ ครอบครัว และสังคม ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ซึ่งมีผลเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันในการกระตุ้นให้บุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ซึมซับและยอมรับจนสามารถสื่อสารกันโดยใช้ภาษาถิ่นได้

* นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

** สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ABSTRACT

The objectives of this research were ; 1) to study communication processes for dialect inheritance of ethnic groups in Sakon Nakhon province, and 2) to study factors in dialect inheritance of ethnic groups in Sakon Nakhon province. It was a qualitative research, by in–depth interview method. The key informants were consisted of (1) 25 elderly persons, (2) 5 local sages, (3) 25 children and youth, and (4) 2 academicians in local culture of Sakon Nakhon province. They were selected by purposive sampling. Research tools were in–depth interview form. The data was analyzed by content analysis.

The results showed that 1) Communication processes for dialect inheritance of ethnic groups in Sakon Nakhon province had 4 components, including sender, receiver, message, and channel. *Sender and Receiver* were people living in ethnic groups who had skills in understandable communication and could decode message codes. They had positive attitude toward their own dialects and ethnic groups Also, they had ability in passing on dialects through social systems, cultures, values and believes in their communities. Elderly persons, the sender, passed on their dialects by teaching descendants that were children and youth, by using dialects as medium of communication. *Message* was dialects which were used to communicate in daily life of each ethnic group. These dialects were Phu–Thai language, Yor language, So language, Yoi language and Kalerng language. Because they are in the same language family They only have different accents, but it could be used to communicate within one ethnic group or between different ethnic groups, excluding for So language. It could not be used to communicate between different groups because of language family. *Channels* in each ethnic group were talking, broadcast tower, speakers who used dialects in traditional festivals and local media which used dialects through radio to encourage and enhance the existing identity to be more outstanding. 2) Factors in dialect inheritance of ethnic groups in Sakon Nakhon province were family and society, including schools, friends and media. These factors had effects on each other in encouraging people in ethnic groups to absorb and accept their dialects until they could use them for communication.

บทนำ

การสื่อสารเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นๆ ในสังคม โดยถือว่าเป็นพื้นฐานของการติดต่อของมนุษย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการสังคม ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนมาก และประกอบด้วยคนจำนวนมากขึ้นเท่าใด การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น จะเห็นได้จากการที่คนพยายามคิดค้นและพัฒนาวิธีการสื่อสารมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการต่างๆ ล้วนเกิดจากความพยายามอย่างสูงของคนต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุ หากการสื่อสารไม่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแล้ว เครื่องมือและวิธีการสำหรับการสื่อสารต่างๆ เหล่านี้ก็คงไม่เกิดขึ้นและพัฒนามาให้เห็นดังเช่นในปัจจุบัน

ภาษา เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อสารกัน มนุษย์ในทุกสังคมมีภาษาเฉพาะของตน เนื่องจากภาษามีคุณสมบัติคือ มีความเป็นระบบ เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากรุ่นอายุหนึ่งไปสู่อีกรุ่นอายุหนึ่ง เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่ยอมรับโดยสมาชิกของสังคม และที่สำคัญที่สุด คือเป็นสมบัติของมนุษย์ โดยทั่วๆ ไปภาษาแต่ละภาษามีผู้พูดที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปอาจจะอยู่ในรูปของประเทศ หรือภาษาอาจพูดกันในชุมชนที่

เล็กกว่าประเทศก็ได้ เช่นในจังหวัด อ่างทอง ตำบล หรือแม้แต่หมู่บ้าน โดยอาจเป็นภาษาเดียวกัน หรือคนละภาษา แต่มีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นไปตามท้องถิ่นตามกลุ่มชนนั้นๆ จึงเรียกได้ว่า “ภาษาถิ่น”

จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาร้อยเอ็ดภาษาถิ่น จากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่า มีการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายจากประเทศลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร จึงทำให้มีลักษณะทางภาษาพูดที่แตกต่างกัน มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญ ประกอบด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น บรรพบุรุษล้วนอพยพมาจากเมืองวังทั้งสิ้น โดยการอพยพของชาวผู้ไท และการตั้งถิ่นฐานในที่ต่างๆ จนได้ให้ขึ้นเป็นกลุ่มชนที่มีเจ้าเมืองอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เป็นกรมการเมืองปกครองขึ้นกับเมืองใหญ่ในเขต แขวง โดยมีเมืองต่างๆ ที่มีชาวผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ คือ เมืองเรณูนคร เมืองพรรณานิคม เมืองกุศลนิคม เมืองแล่นช้าง เมืองหนองสูง เมืองเสนาญนิคม เมืองคำเขื่อนแก้ว และเมืองวาริชภูมิ ซึ่งตั้งขึ้นในสมัยรัชการที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2402 เป็นชาวผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองกะบอง โปรดเกล้าฯให้ท้าวพรหมสุวรรณ เป็น “พระสุรินทรบริรักษ์” เจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือท้องที่อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร (ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง, 2547 : 10 – 12) และได้ใช้ภาษาผู้ไทเป็นภาษาพูด มีสำเนียงที่แปร่งไปจากภาษาลาวและภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งไม่สามารถอธิบายเป็นภาษาเขียนได้ เพราะหลายคำหลายเสียงไม่ตรงกับวรรณยุกต์ใด นอกจากจะฟังด้วยหูเท่านั้น ดังตัวอย่างบางคำที่พอจะอธิบายเป็นภาษาเขียนได้พอใกล้เคียง ดังนี้ เมีย – เม, เขียน – เชน, เขียด – เคด, เสือ – เสอ, เลือด – เลิด, เมือง – เมิง เป็นต้น (ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง, 2547 : 14)

กลุ่มชาติพันธุ์ข้อ เดิมอยู่ที่เมืองหงสาวดี ในประเทศลาว ปัจจุบันชาวไทยข้อมีมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร (ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง, 2547 : 9) ภาษาไทยข้อจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท-กะได เป็นภาษากลุ่มคำไท สาขาเบ – ไท สาขาข้อยไตแสง มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาลาว ต่างกันที่สำเนียงเล็กน้อย คือ น้ำเสียงสูงอ่อนหวาน ไม่ห้วนสั้นเหมือนไทยลาว (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน 2542 : 3727) ภาษาย้อมีพยัญชนะ 19 เสียง สระเดี่ยว 18 เสียง สระประสม 3 เสียง เสียงวรรณยุกต์ 4 เสียง มีพยัญชนะควบกล้ำ 6 เสียง ภาษาย้อมีสร้อยคำคล้ายประโยคคำถามและคำตอบ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้แก่คำว่า “ละเป้อ” “เป้าะ” (คณาจารย์วิชาวัฒนธรรมแห่งสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2554)

กลุ่มชาติพันธุ์โย้ย อพยพมาจากบ้านฮ่อมท้าวฮูเซ ประเทศลาว ในสมัยรัชกาลที่ 2 สาเหตุของการอพยพ เนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากิน และอพยพมาด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่ โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามและแม่น้ำยามตามลำดัด แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่า บ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในอำเภอนวนนิวาส (คณาจารย์วิชาวัฒนธรรมแห่งสกลนคร, 2554 : 97) ชาวโย้ยเข้ามาอาศัยในบ้านม่วงริมยาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม (สาเหตุที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยามเพราะมีลำน้ำยามไหลผ่าน) และภาษาโย้ย จะมีลักษณะคล้ายกับภาษาย้อและคล้ายกับภาษาอีสานบางคำแต่สำเนียงจะต่างกัน สำเนียงของชาวโย้ยจะอ่อนหวานและช้ากว่า มักจะพูดทอดเสียงยาวและออกเสียงหนักทุกพยางค์ คำพูดบางคำไม่สามารถเขียนเป็นภาษาหนังสือได้ เอกลักษณ์ของชาวโย้ย คือ มีสร้อยคำว่า “ฮ้อ” ท้ายประโยค ภาษาโย้ยจะไม่มี ฟ แต่จะใช้ พ แทน สามารถเปรียบเทียบภาษาโย้ยกับภาษาไทยกลางได้ นอกจากสำเนียงภาษาที่ใช้ การพูดซ้ำๆ ทำให้ชาวโย้ยมีลักษณะเด่นเฉพาะกลุ่มมากซึ่งยังคงรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวนี้ไว้ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าจากลักษณะการพูดซ้ำๆ ทำให้สอดคล้องกับอุปนิสัยใจคอของชาวโย้ยลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนเพราะเมื่อวิเคราะห์ดูความเป็นอยู่จะสอดคล้อง กันด้วยก็แสดงให้เห็นว่าไม่มีการ

แข่งขันอยู่อย่างสบาย จะเอาอาหารมากินร่วมกันไม่มีการแบ่งแยกกันเหมือนสังคมเมือง และยังปรากฏในทุกวันนี้เครื่องเมือทอดฝ้ายยังสามารถหิบบิกันได้ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่มาตลอด แม้สังคมจะพัฒนาไปแต่ชาวย้ายยังรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมได้เหมือนเดิม ปัจจุบันชาวย้ายที่เป็นกลุ่มคนสมัยใหม่จะมีสำเนียงพูดที่เร็วขึ้น

กลุ่มชาติพันธุ์โซ่ หรือกะโซ่ ชาวย้ายที่อพยพเข้าสู่จังหวัดสกลนคร เชื่อว่าน่าจะมียุทธบุรุษอยู่ที่เมืองมหาชัยกองแก้ว เมืองบก เมืองวัง เมืองบัว สาเหตุที่ชาวย้ายอพยพเข้าสู่บริเวณนี้สามารถสันนิษฐานได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการทำสงครามกับเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ชาวย้ายจำนวนมากได้อาศัยอยู่ในเขตอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร (คณาจารย์วิชาวัฒนธรรมแห่งสกลนคร, 2554 : 48) มีลักษณะชาติพันธุ์ของมนุษย์ในกลุ่มมองโกลอยด์ ตระกูลออสโตร – เอเชียติก มอญ – เขมร จากบันทึกกรมพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการที่มณฑลอุดรและมณฑลอีสาน เมื่อปี พ.ศ. 2449 อธิบายว่ากระโซ่ คือพวกข่าผิวดำกว่าชาวเมืองอื่น มีภาษาพูดของตนเอง อาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลอุดร มีมากเป็นปึกแผ่นที่เมืองกุสุมาลย์มณฑลในจังหวัดสกลนคร ซึ่งในปัจจุบันคือ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร และภาษาโซ่บางที่เรียกข่าโซ่ (Kahso) เป็นภาษาถิ่นหนึ่งของภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก กลุ่มภาษามอญ – เขมร สาขากะตุ (Katuic) (เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์, 2531) ลักษณะของภาษาโซ่คล้ายกับภาษาส่วยและภาษาเขมร กล่าวคือ ออกเสียงควบกล้ำ ร และ ล ชัดเจน การออกเสียงต่างๆ มักจะมีเสียง “หึ่งๆ” ที่ทำหน้าที่จะออกเสียงเป็น “อะ อัง หรือ อัน” ส่วนสระเอี้ยมักจะออกเสียงลาดยาวเป็น “เอี้ย – อา” (บุญยง เกศเทศ, 2536 : 19)

กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง บรรพบุรุษชาวกะเลิง อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ใกล้กับตัวเมืองสกลนคร คือ บริเวณบ้านนายอ บ้านดงมะไฟ แต่ชาวกะเลิงส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะตั้งบ้านเรือนแถวนี้กลับพาพรรคพวกของตนไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ราบเชิงเขาภูพาน ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตบุคคลสำคัญ 2 คน ที่นำชาวกะเลิงอพยพ คือ พ่อวงศ์ลิแก้ว และพ่อลาดเสนา โดยพาครอบครัวมาจับจองพื้นที่ตั้งหมู่บ้านบริเวณริมฝั่งห้วย และเรียกหมู่บ้านนี้ว่า ลำห้วยทราย เพราะมีทรายมากบริเวณใกล้ ๆ กับลำห้วยมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ดอกบัวบานสะพรั่ง ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านของตนเองว่าบ้านบัวห้วยทราย ต่อมาจึงตั้งชื่อบ้านใหม่ว่า บ้านบัว ซึ่งปัจจุบันอยู่ในพื้นที่อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร ภาษากะเลิงจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท เช่นเดียวกับภาษาผู้ไท ภาษาย้อ ภาษากะเลิงไม่มีหน่วยเสียง ฟ ใช้ พ แทน เช่น ไฟฟ้า (ไฟฟ้า) ไม่มี ฝ ใช้ ผ แทน เช่น ผาด (ผาด) ไม่มี ร ใช้ ล และ ฮ แทน เช่น ลำ (รำ) สกเอื้อ (รกเอื้อ) ไม่มี ช ใช้ ซ แทน เช่น ชม (ชม) มีอักษรควบใช้เป็นบางคำ เช่น ขว้าม (ข้าม) สวาบ (สวบ) (คณาจารย์วิชาวัฒนธรรมแห่งสกลนคร, 2554 : 101)

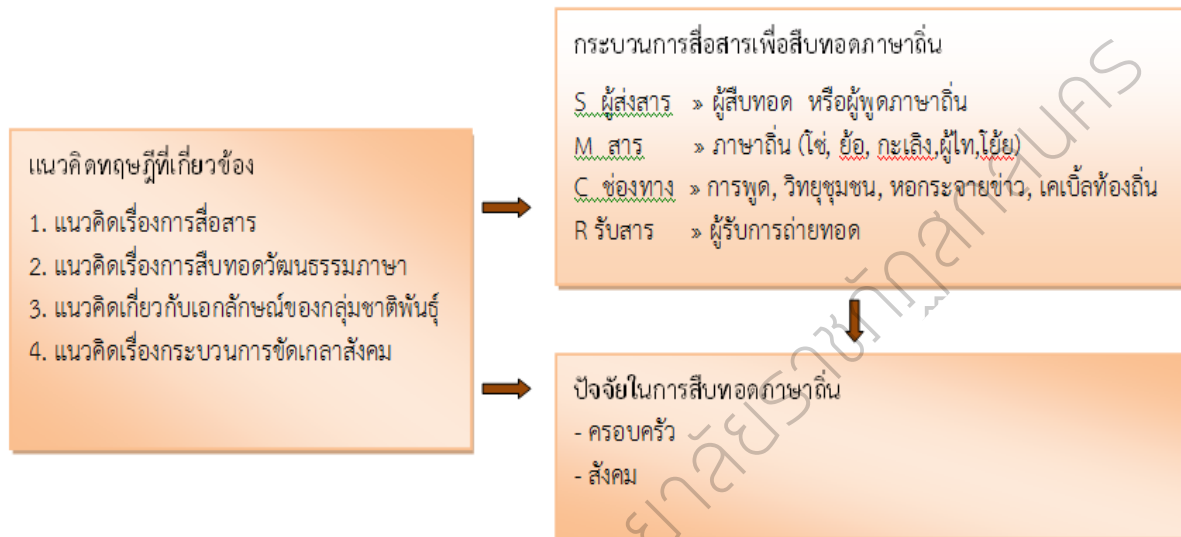
ปัจจุบันการใช้ภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 กลุ่ม ยังคงมีการใช้สื่อสารอยู่เป็นประจำในท้องถิ่น จึงทำให้มีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนที่ชัดเจนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ทั้งลักษณะสำเนียง คำศัพท์ อีกทั้งยังสามารถสื่อสารร่วมกันได้ถึงแม้ว่าจะต่างกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้แล้วภาษาถิ่นยังได้ถูกปลูกฝังให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางภาษาให้กับลูกหลาน และได้ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนในจังหวัดสกลนคร จึงทำให้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นของจังหวัด

ด้วยเหตุแห่งความหลากหลายและการคงอยู่ของการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่น และปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนการถ่ายทอดการใช้ภาษาถิ่น และมูลเหตุแห่งการคงอยู่ในการใช้ภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร” ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ประกอบการกับการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ได้มาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยกำหนดระเบียบการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
2. เครื่องมือการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

กลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโส คือกลุ่มชาติพันธุ์ย้อย ผู้ไท โย้ย กะเลิง และไช ที่ใช้ภาษาถิ่นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้มีการถ่ายทอดสู่ลูกหลาน ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอวาริชภูมิ อำเภออากาศอำนวย อำเภอกุสุมาลย์ และอำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ละ 5 คน รวม 25 คน

กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน คือบุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์ย้อย ผู้ไท โย้ย กะเลิง และไช ที่ถูกยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ประจำชุมชน อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอวาริชภูมิ อำเภออากาศอำนวย อำเภอ

กลุ่มชาติพันธุ์และอำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มชาติพันธุ์ละ 1 คน รวม 5 คน

กลุ่มเด็กและเยาวชน คือผู้ที่สืบเชื้อสายหรือถูกรับการถ่ายทอดในกลุ่มชาติพันธุ์ย้อ ผู้ไท โย้ย กะเลิง และโซ้ออาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอดงเจริญ อำเภออากาศอำนวย อำเภอกลุ่มชาติพันธุ์ และอำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มชาติพันธุ์ละ 5 คน รวม 25 คน

กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 ท่าน เนื่องจากเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะเห็นได้จากทั้ง 2 ท่านมีงานเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสกลนคร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การบันทึก (Field Note) ผู้วิจัยทำการจดบันทึกภาคสนาม ซึ่งเป็นการจดบันทึกเพื่อช่วยป้องกันมิให้นักวิจัยลืมเรื่องราวต่างๆ และยังเป็นหลักฐานช่วยเตือนนักวิจัยระลึกถึงเรื่องราวต่างๆ ทำให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเป็นหลักฐานช่วยในการวิเคราะห์ภายหลัง เพื่อจะได้นำผลมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าเป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามกับผู้ตอบภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพราะไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อมูลที่ต้องการไว้แน่นอนตายตัว ทำให้สามารถสอบถามรายละเอียดที่ลึกซึ้ง ครบถ้วน และชัดเจนตามจุดประสงค์ของผู้วิจัย โดยประเด็นคำถามจะเกี่ยวข้องกับผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และช่องทางการสื่อสาร ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการสืบทอดและการใช้ภาษาถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เอกสารที่ใช้ในการศึกษาเป็นสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ และวิทยานิพนธ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารดังกล่าวข้างต้นนี้เก็บรวบรวมจากแหล่งต่างๆ

3.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Studies) เป็นการเก็บข้อมูลจากบุคคลหรือกลุ่มตัวอย่าง โดยมีการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดคำถามตามกรอบแนวคิดทฤษฎีและการสำรวจเอกสาร ข้อมูลเบื้องต้น รวมทั้งวัตถุประสงค์และประเด็นปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้มาเป็นแกนหลักในการตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับการศึกษา โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร จากเว็บไซต์ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ มาศึกษาอย่างละเอียดตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

4.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งได้บันทึกไว้ในเครื่องบันทึกเสียง มาถอดความด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล โดยถ้าข้อมูลส่วนใดขาดก็จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

4.3 นำผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเรียบเรียงเพื่อสร้างข้อสรุป และตอบประเด็นปัญหาการวิจัย โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ตามหมวดหมู่เนื้อเรื่องที่จัดแบ่งไว้ โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และเรียบเรียงนำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร” ผู้ศึกษาพบว่า ภาษาถิ่นเปรียบเสมือนตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ย้อ ไช้ โย้ย และกะเลิง โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีสำเนียงเสียงที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ ตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาษาถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์สามารถสื่อสารร่วมกันได้ ยกเว้นภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถสื่อสารร่วมกับคนต่างกลุ่มได้ เนื่องจากมีความแตกต่างของภาษาเป็นอย่างมาก ดังนั้นแล้วภาษาถิ่นก็ยังเป็นสิ่งที่บอกถึงถิ่นที่อยู่อาศัยหรือแหล่งพื้นเพเดิมของผู้พูดด้วยเช่นกัน โดยมีการสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ภาษาถิ่นนั้นยังคงอยู่ในชุมชน ซึ่งจะสื่อสารภาษาถิ่นกันตั้งแต่วัยเด็ก จนถึงวัยผู้ใหญ่ อันมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร นั้น ล้วนแต่เป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะสร้างการสืบทอดภาษาถิ่นที่จะกลายเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่น ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นรวมทั้งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร โดยผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลการวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในจังหวัดสกลนคร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ย้อ ไช้ กะเลิง และโย้ย นั้น ได้นำกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และมีการใช้ภาษาถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อทำให้เกิดความหมาย และความเข้าใจร่วมกัน ดังนี้

ผู้ส่งสาร (Source) และผู้รับสาร (Receiver) คือผู้ที่มีทักษะในการสื่อสาร หรือเป็นผู้ที่ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารมาอย่างยาวนาน มีทัศนคติที่เป็นบวกต่อภาษาถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และมีความสามารถที่จะถ่ายทอดภาษาถิ่นผ่านระบบสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อในชุมชนของตนเอง เช่น การเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตรหลาน การไปร่วมงานบุญเพณีในชุมชน เป็นต้น

โดยมีผู้รับสารเป็นผู้ที่ถอดรหัสสารของผู้ส่งสาร หรือผู้ที่สามารถมีทักษะในการรับสารอย่างเข้าใจ และมีการโต้ตอบกลับ นอกจากนี้ผู้รับสารยังต้องมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อภาษาถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และมีความสามารถที่จะสื่อสารด้วยภาษาถิ่นผ่านระบบสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อในชุมชนของตนเองได้อย่างภาคภูมิใจ ได้แก่ผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในจังหวัดสกลนคร เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดภาษาถิ่นมาจากบรรพบุรุษ และมีความสามารถที่จะถ่ายทอดภาษาถิ่นต่อไปยังบุตรหลาน โดยการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน โดยมี**ผู้รับสาร** ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนซึ่งมีทักษะในการรับสารอย่างเข้าใจ และมีการโต้ตอบกลับ นอกจากนี้ผู้รับสารยังต้องมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อภาษาถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ของตน และได้นำภาษาถิ่นไปสื่อสารต่อในสังคมนอกบ้าน

สาร (Message) คือ กลุ่มสัญลักษณ์ หรือภาษาถิ่น ที่สามารถนำมาจัดเข้าเป็นโครงสร้างเพื่อให้เกิดความหมายแก่บุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้ สาร ยังมีส่วนประกอบในการสร้างสาร คือ รหัสสาร (message code) เช่น เสียง ตัวอักษร และคำพูด เนื้อหาของสาร (content) เช่น ข้อมูลที่จะนำเสนอ หรือนำไปพูด และการจัดสาร (treatment) เช่น วิธีการที่ผู้ส่งสารเลือกใช้ในการจัดแต่งสารไปยังผู้รับสารตามที่ตนเห็นสมควร

นอกจากนั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่เบอร์โล ได้ระบุไว้ คือ “ความหมายของสาร” (message meaning) ไม่ได้อยู่ในตัวสาร หากแต่อยู่ในตัวผู้กระทำการสื่อสาร กล่าวคือ รหัสของสาร และเนื้อหาของสาร มีส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร จะมีความหมายก็ต่อเมื่อผู้ส่งสาร “ใส่” ความหมาย (เข้ารหัส) ที่ตนต้องการลงไป และผู้รับสาร “ถอด” ความหมาย (ถอดรหัส) ที่ได้รับออกมา หากความหมายที่ผู้ส่งสาร และผู้รับสารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การสื่อสารนั้นก็จะเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

โดยภาษาถิ่นที่ใช้สื่อสารในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ภาษาผู้ไท ภาษาย้อ ภาษาไซ ภาษาฮ้อย และภาษากะเลิง ที่มีลักษณะสำเนียงที่แตกต่างกัน แต่สามารถใช้สื่อสารร่วมกันได้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ หรือต่างกลุ่มชาติพันธุ์ได้ ยกเว้นภาษาไซ ที่ไม่อาจใช้สื่อสารต่างกลุ่มชาติพันธุ์ได้เนื่องจากมีความแตกต่างด้านคำศัพท์ สำเนียง เป็นอย่างมาก

ช่องทางในการสื่อสาร (Channel) คือ สัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น และการสัมผัส ผู้ส่งสารต้องเป็นผู้กำหนดว่าช่องทางการสื่อสารประเภทใดมีความเหมาะสมกับการรับรู้ของผู้รับสารมากที่สุด เนื่องจากสารบางประเภทสามารถถ่ายทอดให้ผู้รับสารรับรู้ได้ดีที่สุด

ภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในจังหวัดสกลนคร ได้มีการมาใช้สื่อสารผ่านช่องทาง สื่อวิทยุกระจายเสียง เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.สกลนคร และสถานีวิทยุกระจายเสียง 909 นอกจากนี้ยังมีการนำภาษาถิ่นมาสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวในชุมชน ตลอดจนในงานบุญประเพณีต่างๆ ในแต่ละชุมชน โฆษก หรือพิธีกรใช้ภาษาถิ่นของตนเองในการสื่อสารด้วย

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการอนุรักษ์การใช้ภาษาถิ่น โดยยังมีการใช้ภาษาถิ่นผ่านช่องทางดังกล่าวอยู่ และสื่อมวลชนในท้องถิ่นเองก็ให้ความสำคัญกับภาษาถิ่น จึงพยายามจะนำภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นทางด้านภาษา เช่น ภาษาผู้ไท ภาษาย้อ เป็นต้น ใช้สื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารดังกล่าวเพื่อเป็นตัวสนับสนุนและส่งเสริมเอกลักษณ์ที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

ผลจากการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสื่อสาร ซึ่งมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกันทั้งองค์ประกอบหลัก คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร นอกจากนี้ ยังมีภาษาถิ่นที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย หากพิจารณาโดยสรุปแล้วการสื่อสารมีความสำคัญมาก เพราะเป็นบ่อเกิดของอารยธรรมมนุษย์ และสามารถเชื่อมโยงบุคคลและสังคมเข้าด้วยกัน เปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือและกลไกในการดำเนินชีวิต อีกทั้งผลของการศึกษานี้ยังได้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีภาษาพูดเป็นของตนเองที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนและเอกลักษณ์แห่งเผ่าพันธุ์ โดยยังมีการสื่อสารและสามารถสืบทอดภาษาถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งผลของการศึกษานี้ยังได้สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ธนทรัพย์ มีทรัพย์ (บทคัดย่อ : 2549) เอมอร ชลพิไลพงศ์ (บทคัดย่อ : 2545) และอมรรัตน์ อุคมเรืองเกียรติ (บทคัดย่อ : 2546) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ โดยผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกันในเรื่องของกระบวนการสื่อสารโดยแบ่งผู้ถ่ายทอดออกเป็นรุ่นๆ ซึ่งก็หมายถึงการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นด้วยเช่นกัน

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการสืบทอดภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร

การสื่อสารด้วยภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนครนี้ ยังมีปัจจัยสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาถิ่น ซึ่งได้สอดคล้องตามแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาซึ่งจะมีลักษณะในการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ภาษา บทบาทหน้าที่ในสังคมต่างๆ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการทำให้เกิดการสืบทอดของกระบวนการใช้ภาษาถิ่น มีดังนี้

ครอบครัว จากการศึกษาพบว่าครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่มในจังหวัดสกลนคร ได้มีการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนสมาชิกที่เกิดใหม่ด้วยภาษาถิ่นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ แต่กลุ่มชาติพันธุ์ไซจะใช้การสื่อสารด้วยภาษาไซสลับกับภาษาไทยอีสาน เนื่องจากสมาชิกจะต้องสามารถที่จะเรียนรู้อีกภาษาหนึ่งเอาไว้สำหรับการสื่อสารที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์

ดังนั้นครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังค่านิยมในการใช้ภาษาถิ่น เพราะครอบครัวจะต้องอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ให้เรียนรู้ระเบียบทางสังคม (Socialization) เนื่องจากการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้อง

อาศัยวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม และภาษาถิ่นก็เป็นวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดด้วย โดยการอบรมสั่งสอนเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ และมีความสามารถที่จะปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมนั้น เพื่อการอยู่รอดของตนเองและการดำรงอยู่ของสังคม จากการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นตัวสื่อสารซึ่งจะทำให้ผู้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและมีการสืบทอดยักรุ่นต่อไป

สังคม ลักษณะที่สำคัญของมนุษย์ก็คือการที่จะต้องอยู่ร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อการมีชีวิตรอด และการมีสภาพของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังที่ อริสโตเติล นักปรัชญาเมธีชาวกรีกโบราณได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Man is a Social Animal) มนุษย์จะเจริญหรือเสื่อมขึ้นอยู่กับสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนา เป็นต้น (พิชัย ผกากรอง. 2547 : 20) จากงานวิจัยนี้พบว่ากลุ่มย่อยของสังคมประกอบด้วย โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน ดังนี้

(1) **โรงเรียน** เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ และสอนให้รู้จักระเบียบทางสังคมต่อจากสถาบันครอบครัว เมื่อถึงวัยเรียนครอบครัวก็ส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนเพื่อให้ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนวิชาการและได้รับอบรมที่ดีจากโรงเรียน และสิ่งที่ครอบครัวคาดหวังว่าบุตรหลานของตนจะได้รับจากโรงเรียนจึงมี 2 ประการ คือ วุฒิกการศึกษา ได้แก่ วิชาความรู้ และจริยศึกษา คือ กฎศีลธรรมจรรยาและมารยาทสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นผู้มีความรู้ เพราะความรู้เพียงอย่างเดียวมิอาจช่วยให้บุคคลและสังคมอยู่รอดได้ เพราะเขาอาจใช้ความรู้ไปในทางที่ผิด โดยมีครูเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งให้ความรู้ทางวุฒิกการศึกษาและจริยศึกษา สอนให้เด็กรู้จักใช้ชีวิต สังคมกับกลุ่มเพื่อนและทำความคุ้นเคยกับกฎเกณฑ์ของสังคมบางประการ และเมื่อบุคคลอายุมากขึ้นผ่านการศึกษาจากโรงเรียนเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา การเรียนทางวิชาการมีความซับซ้อนตามความสามารถทางสมองที่พัฒนาขึ้น จากการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้บุคคลได้พบปะสังคมนอกครอบครัวของตนเอง และต้องมีการสื่อสารกับกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียน โดยส่วนใหญ่หากเป็นโรงเรียนประจำต้องถิ่นเด็กนักเรียนก็จะสื่อสารกันด้วยภาษาถิ่นและเกิดการซึมซับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จากการศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่ม มีการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนประจำอำเภอ ซึ่งภายในโรงเรียนก็ได้มีการใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็น ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ ประจำโรงเรียน ซึ่งก็ทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดภาษาถิ่นอีกช่องทางหนึ่ง

(2) **กลุ่มเพื่อน** เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด เพราะในแต่ละช่วงวัยของชีวิตมนุษย์มีอาจที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีเพื่อนเพื่อทำให้เกิดกลุ่มสังคมนอก (ครอบครัว) ไว้สำหรับพูดคุยสนทนาเรื่องที่มีรสนิยม ความคิด ทศนคติที่ตรงกัน เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะสื่อสารด้วยภาษาถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นนี้จะเป็นตัวกลางสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ สร้างความสามัคคี ให้กับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่มในจังหวัดสกลนครยังมีการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นของตนเองในกลุ่มเพื่อนอยู่ ถึงแม้บางครั้งจะต่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังใช้ภาษาถิ่นของตนเองในการสื่อสารเพราะสามารถสื่อสารกันเข้าใจ ยกเว้นกลุ่มชาติพันธุ์โซโซซึ่งจะใช้ภาษาไทยสื่อสารกับเพื่อนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากภาษาโซโซมีความแตกต่างจากภาษาถิ่นอื่นเป็นอย่างมาก ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์โซโซจึงใช้ภาษาไทยสื่อสารกันเฉพาะในกลุ่มเพื่อนตนเองเท่านั้น จากการค้นพบว่าการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นในกลุ่มเพื่อนทำให้เกิดสัมพันธภาพดี ได้แสดงออกถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริง และความเป็นพวกพ้องเดียวกัน

(3) **สื่อมวลชน** เป็นหน่วยงานที่สำคัญที่จะเผยแพร่เอกลักษณ์ทางด้านการสื่อสารด้วยภาษาถิ่น และถือว่าเป็นหน่วยงานที่จะคอยส่งเสริม สนับสนุนวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักและแพร่หลายกับบุคคลต่างถิ่น และนอกจากนี้ยังได้สร้างจิตสำนึกของการใช้ภาษาถิ่นให้กับคนในชุมชนนั้นๆ อีกด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่มในจังหวัดสกลนคร ได้มีการใช้ภาษาถิ่นสื่อสารผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น สื่อโทรทัศน์ท้องถิ่น สื่อหอกระจายข่าวในชุมชน และสื่อบุคคลโดยใช้ภาษาถิ่นสื่อสารในงานบุญประเพณีต่างๆ โดยที่สื่อมวลชนเองก็มีการเลือกใช้ภาษาถิ่นเป็นตัวสื่อสารด้วยเช่นกัน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการใช้ภาษาถิ่นของตนเอง

จะเห็นว่าปัจจัยดังกล่าวข้างต้น มีผลเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่น ครอบครัวยุคใหม่สอนให้บุตรหลานใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารแล้ว ยังมีปัจจัยที่เป็นโรงเรียน กลุ่มเพื่อน เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลนั้นได้ซึมซับและยอมรับและสามารถพูดภาษาถิ่นได้ กล่าวคือถ้าครอบครัวไม่สอนให้พูดภาษาถิ่น ก็ยังมีสถาบันอื่นๆที่จะเป็นเหมือนหน่วยงานสำรองที่พร้อมจะหัดให้พูดภาษาถิ่นของตนเองได้ เช่นกัน

นอกจากนี้แล้วปัจจัยในการสืบทอดภาษาถิ่น คือ ครอบครัว และสังคม ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มสังคมที่จะคอยหล่อหลอมให้บุคคลรู้จักบทบาท หน้าที่ในสังคมได้อย่างถูกต้องโดยใช้ภาษาถิ่นเป็นตัวสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รวมกันในสังคมซึ่งเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ประกอบไปด้วย ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน ที่คล้ายคลึงกัน ดังเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 กลุ่ม มีการพูดภาษาถิ่นหรือการใช้สัญลักษณ์ที่มีสำเนียงที่แตกต่างกันไปเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากได้รับการอบรมสั่งสอนหรือปลูกฝังมา ส่งผลให้ผู้ที่อยู่ในสังคมนั้นจะต้องมีความกลมกลืน ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในแบบแผน หรือแนวทางในการดำเนินชีวิตและกฎเกณฑ์ของกลุ่มร่วมกัน ส่งผลให้มีวัฒนธรรมหรือระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกัน โดยมีวัฒนธรรม เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมได้ยึดถือแบบแผนของการดำเนินชีวิตร่วมกัน และถ่ายทอดกันไปทางสังคมโดยอาศัยสัญลักษณ์ วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ทันที ดังเช่นภาษาถิ่นที่ใช้ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 กลุ่ม ซึ่งผู้ที่ได้ฟังสำเนียงภาษาถิ่นนั้นๆ ก็จะได้รู้ทันทีว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด อาศัยอยู่ที่ใด

จากปัจจัยดังกล่าว นักวิชาการด้านภาษาถิ่นมีความคิดเห็นว่าการที่จะให้มีการสืบทอดการใช้ภาษาถิ่นนั้น กลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะต้องมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ซึ่งจะต้องเริ่มจากครอบครัวที่จะต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งอันเดียวกันในสังคม เกิดความเป็นปึกแผ่น ความจงรักภักดี ทั้งนี้เพราะการมีลักษณะทางวัฒนธรรมเดียวกันของกลุ่มคนในสังคม ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ จึงก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และพร้อมที่จะปกป้องเพื่อให้ภาษาถิ่นของตนเองเป็นส่วนร่วมของตนยังคงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นในแง่มุมอื่นๆ และเป็นการเพิ่มเติมจากความรู้เดิมที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนาต่อยอด และเห็นคุณค่าของการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นที่ควรอนุรักษ์ สามารถนำไปใช้สื่อสารผ่านงานสื่อสารมวลชนให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการเปิดรับการใช้ภาษาถิ่นของสถานวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดสกลนคร
2. ควรมีการศึกษากระบวนการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ อัครดรเดชา. การสื่อสารของมนุษย์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- คณาจารย์วิชาวัฒนธรรมแห่งสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. วัฒนธรรมแห่งสกลนคร ร้านสมศักดิ์การพิมพ์ 2554
- จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์ กรุงเทพฯ : บริษัทแอดทีฟ พรินท์ จำกัด, 2550.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530
- ทิพสุดา นัยทรัพย์. ภาษากับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2535
- ธนทรัพย์ มีทรัพย์. พฤติกรรมสื่อสารเพื่อสืบทอดภาษาจีนของชาวจีนในเขตชุมชนชาวจีนกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549
- นียบพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพลส จำกัด, 2550.
- ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง. กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร. ศูนย์พัฒนาฟื้นฟูและเผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2547.
- มณฑิรา ตาเมือง. ภาษา สังคมและวัฒนธรรม : จุดรวมจุดต่างของประเทศในกลุ่มอาเซียน. พิมพ์ครั้งที่ 4. พิษณุโลก : การพิมพ์ดอกคอม, 2545.
- รจิตลักษณ์ แสงอุไร. การสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2548.
- เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. ภาษาถิ่นตระกูลไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
- วิทยาลัยครูสกลนคร. ภาษาถิ่นแถบภูพาน. ชุมนุมหนังสือทางวิชาการเนื่องในวันครบรอบการสถาปนากระทรวงศึกษาธิการ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2519.
- ศรีศักร วิลวิโกดม. พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สายธุรกิจโรงพิมพ์, 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2550
- _____. ทฤษฎีสังคมวิทยาฉบับท : แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม. กรุงเทพฯ: บริษัท ออฟเซ็ท ครีเอชั่น จำกัด, 2550.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2552.
- สุรัตน์ วรารัตน์. ประวัติศาสตร์สกลนคร. สำนักศิลปวัฒนธรรม : สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2544.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาในสังคมไทย : ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- _____. ภาษาศาสตร์สังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- เอมอร ชลพิไลพงศ์. การสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนในเขตไชน่าทาวน์. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อมรรัตน์ อุทุมเรืองเกียรติ. การสื่อสารและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ด. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี